

ԼԵՐ ԿԱՄՍԱՅ

Նամակ Քրաֆտ Բոննարին՝ ի Ժնև

Արդար գայրույթ

Հարգելի Քրաֆտ Բոննար.

Թույլ տվեք քանի մը բառով անպատվեմ ձեզի: Դուք ի՞նչ մարդ եք, որ մինչև այսօր չեք կրցած կարգին գործ մը գտնել, հայասիրությամբ կգբաղվիք: Կամ ի՞նչ օգուտ կհուսաք բերել հայ ազգին ձեր սիրովը: Ո՞վ է տեսեր ցայսօր, որ դիվանագիտական գործերու մեջ սերը դեր խաղա: Ո՞ր գորավար սիրով ճակատամարտ մը վաստակեց: Գեներալ Ժոֆրը գերմանացոց սիրելով հաղթեց, թե՛ Մառնի ջուրերուն մեջ խեղդելով: Հա՛, քեզի հետ եմ: Ձերդ մեծության հայտնի չէ՞, որ սերն ամուսնացողներուն միայն հարկավոր բան է՝ այն ալ ամուսնության առաջին տարին միայն...

Ձեզմե շատ ավելի մեծ Քրաֆտներ ու լորդեր սիրեցին հայերը. Լորդ Սալսբորին «ա՛խ» կքաշեր հայոց համար: Գլադստոնը երազի մեջ միշտ հայերու հետ էր. իսկ նախագահ Վիլսոնը, խոմ գիտե՞ք, մեռնելուն՝ ծնողներ կանչելու փոխարեն հայ ազգը կանչեց վերջին տեսության, Վիլսոն՝ որ դիվանագետներու հետ սեղան նստելու ատեն ոչ մեկը չէր համարձակիր առաջինը ձեռքը կերակրի պնակին երկարել, Վիլսոն՝ առանց որի կարծիքին պետություն մը դեպի ձախ սանրած իր մազերը արտոնված չէր աջ կողմի վրա սանրելու...

Դուք, զվիցերացի կաթնավաճառներ, դիվանագիտության մեջ՝ կաթնակերներ: Չվեցերիա: Պզտիկ դեմք մը, որու վրա անճոռնի քթի մը նման բուսեր է Ալպերը:

Մենք այ ունեինք մեր Մասիսը, որ ավելի բարձր է, քան ձեր Ալպերը. ի՞նչ օգուտ տվավ մեզ, բացի քանի մը անհամ ոտանավորներե... Ձեր երկիրը քարտեզին վրա կբռնե տեղ մը, որ ուշացած ճամփորդ մը, եթե շուտ տեղ հասնելու մտորքայլերը քիչ մը լայն բանա, վրայեն կանցնի առանց իսկ նկատելու: Պզտիկ պանդոկ մը՝ առջևը պարտեզ, ուր կայցելեն Եվրոպայի նորապսակներն իրենց մեղրամիսը վայելելու: Ձեր ծառերու տակը կծառայի որպես «վիզիտներու» տեղ, գիշերը սիրահարներու, ցերեկը դիվանագետներու... այնքան «խավվաթ» է:

Մեկ փորձեցեք մյուս պետություններու շարքին սեղան նստել՝ տեսնենք դանակ-չանգալ կղնե՞ն ձեր առջև ու առանձին պնակ կլցնե՞ն, թե որևէ պետություն կառնի գոգը և իր ձեռքով կուտա ապուրը, որ չթափեք վրանիդ: Զվիցերիան թող մեկ փորձի դերձակի մը շավվար պատվիրե՝ նայինք շավվարի փոխարեն «անձագ» վարտիք չի՞ կարեր...

Պիտի ըսեք՝ ինձի վրա ես բարկացեր, երկի՞րն ինչու մեջ կբերես...

-Ախր, Քրաֆտ Բոննար, շատ եմ բարկացեր, այնքան, որ ոչ միայն ձեր երկիրը, այլև ձեր սահմանակից պետությանց վրա այլ թափել կուզեմ...

Կսիրեք եղեր հայերը: Երնեկ մեզի, այ ինչ դարդ ունի՞նք... «Մեր» մը, որ մեր դարավոր թշվառության պատճառն է դարձեր:

Բիսմարկն իր ժամանակին երբ կըսեր՝ «իմ փտած զինվորը չեմ գոհեր հայուն», հայերը, մանավանդ անոնք, որոնք «սիրվել» կուզեին օտարներե, սաստիկ բարկացեր էին Բիսմարկին վրա, թե ինչո՞ւ իր ողջ բանակը չի գոհեր հայուն երբ մյուս պետությունները կգոհեն, ինչո՞ւ այսքան եսասեր է երբ մյուսները հայասեր են, ու Բիսմարկին վրա կնայեին որպես հրեշի մը որովհետև հայուն չէր սիրեր:

Իսկ ես այսօր կըսեմ:

Բիսմարկն ամենամեծ բարեկամն էր հայոց: Եթե սկզբեն բոլոր դիվանագետները փոխանակ կեղծավորաբար սիրելու՝ անկեղծաբար ատեին, մենք փրկված էինք հիմա:

Այդպես է:

Հրեաներուն՝ «մեծ ազգ» ընելու հույսով՝ Աստվածն օրորեց, իսկ հայերը դիվանագետները օրորեցին ու վերջն էլ օրորոցը... շուտ տվին...

Հարգելի Քրաֆտ.

Երբ կտեսնեք, որ ասելությունը «սիրելին» ավելի օգտակար է հայուն՝ ինչո՞ւ կշարունակեք սիրել: Իսկ եթե «սիրելին» արհեստ մըն է ձեզի համար ու անով կապրիք, լավ չէ՞, որ ձգեք, այդ արհեստով ապրեն անոնք, որոնք ուրիշ գործ ընելու անկարող են: Սովոր հայ գործիչներ մը կան, որոնք այսօր Եվրոպա կթափառին. անոնք ոչ լեզու գիտեն, ոչ արհեստ ունին. թողեք այդ արհեստն անոնց, իսկ դուք զբաղվեցեք անասնապահությամբ կամ մեղվաբուծությամբ՝ գործեր մը, որու համար ձեր երկիրն ստեղծված է:

Ի դեպ:

Դուք եթե պասսյո՞ր չեք՝ ուրեմն պասսյորի որդի եք, վասնզի Ավետարանի քարոզներն ավելի շատ կգործածեն «սերը»:

Վերջացնելով նամակս՝ կըսեմ.

Հարգելի Քրաֆտ, դուք մեզ կսիրեք, բայց մենք ձեզ չենք սիրեր: Իսկ սերը փոխադարձ ըլլալու է, ապա թե ոչ՝ բռնաբարության կերպարանք կառնե: Քանի դեռ շատ չեք խորացեր ձեր «սիրո» մեջ, անմիջապես մոռացեք մեզի ու սիրեցեք ուրիշին:

Չկա՞ն մեզ նման ազգեր, մեզնե ավելի մանր, ավելի գեղեցիկ...

1924թ.